

Pulszky Ferenc könyvadománya a Magyar Tudományos Akadémiának 1867-ben

Viskolcz Noémi

A 19. század elején létrejött nemzeti kulturális közgyűjteményeink, a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára kezdetben főként hagyatékok és adományok révén gyarapodtak. Tisztelt tanáromból lett kedves barátom, Monok István köszöntésére egy, a Magyar Tudományos Akadémiának 1867-ben felajánlott könyvtárat szeretnék bemutatni, amely maradványai felett – mint az Akadémiai Könyvtár főigazgatója – jelenleg is őröködik. A könyvajándék attól a Pulszky Ferencről (1814–1897) származik, aki 1869-től a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójaként meghatározó szereplője volt a kiegyezés utáni politikai és kulturális életnek.

*

A Sáros vármegyei Eperjesen otthon lévő Pulszky család műveltsége s könyvtára valószínűleg nem tért el a kor hagyományos vidéki nemesi normáitól: a vármegyei politikában és a helyi evangélikus közéletben ismert apa, Pulszky Károly német nyelvű hírlapokat járatott és német írókat olvasott. Fia, Ferenc a komlóskeresztesi nagymamától tanulta a magyar szót, és az eperjesi kollégiumban olvasott először magyar nyelvű irodalmat, ahogy írta visszaemlékezéseiben, *„a könyvek kézzől kézre jártak, sokan közülünk csak akkor győződtek meg, hogy a magyarnak is van irodalma, s hogy létezik oly magyar könyv is, melyet olvasni érdemes.”*¹ 1828-ban a Pesten élő nagybátyjától, Fejérváry Gábertől (1781–1851) kapott egy kis könyvtárat a francia felvilágosodás, valamint

¹ PULSZKY I, 1884, 19.

a német és az angol romantika ismert szerzőinek műveivel.² Nagy változást az hozott a fiatal fiú életében, amikor 1831-ben a nagybácsi hozzájuk költözött, és a magával hozott különleges műgyűjteményét az eperjesi ház emeletén helyezte el, ahol „*az egyik oldalfalat betöltötte könyvtárával*”³

Bár az ambiciózus Pulszky hamarosan elköltözött Pestre, majd Pozsonyba, ahol az ügyvédi szakmához szükséges gyakorlatot igyekezett megszerezni, véleménye és magabiztosan formálódó ízlése egyre jobban befolyásolta a könyvtár és a műgyűjtemény gyarapításában elmerült nagybátyját, aki rendszeresen beszámolt a beszerzéseiről. A számadáskönyvekből, számlákból és a Fejérváry-levelezésből számos kézirat és könyv útja nyomon követhető.⁴ A Szilágyi János György által az első magyarországi régészeti szakkönyvtárnak nevezett bibliotékában minden szerző és mű ott volt a szükséges művészeti és archeológiai alapismeretekhez, s ezek lapozgatása, olvasása meghatározta Pulszky Ferenc szellemi fejlődését. Fejérváry például járatta a legfontosabb európai régészeti folyóiratokat: „*előfizetője volt a Bullettino dell’Istituto-céramographie-jának és a Monument-nek, az Annali-nak, az Archeologische Zeitung-nak, és megindulásától, 1844-től kezdve a Revue Archéologique-nek. Ezeknek jó része ekkor az országban egyedül az eperjesi házban volt megtalálható*”⁵ Pulszky iskolatársa és barátja, Henszlmann Imre éles szemmel figyelt fel a könyvtár még egy jellegzetességére: szorosan kötődött a gazdag és sokoldalú gyűjteményhez, tehát valójában „múzeumi” könyvtárként funkcionált, hogy Fejérváry minél biztosabb szakismeretekre alapozva szerezhessen műtárgyakat: „*a gyűjteménnyel összekötött könyvtár oly könyvekben, melyek a classicus régiséget tárgyazzák, eléggé gazdag, főképp nagy dísz- rézmetszvényekben, melyek által csekély kiterjedésben alkalmunk van a legnevezetesebbnek tökélyes megismerésére. [...] Fejérváry könyvtára az egyetlen hazánkban, melyben a régiség körül pontosabb ismeretet szerezhethünk, s ez pedig annál inkább áll, minthogy még a csekélyebb jelentőségű régi classicusok sem hiányoznak benne*”⁶

Az eperjesi gyűjteményről először 1847-ben készült egy nagy inventárium, amelynek a végén kéziratok és könyvek is szerepelnek: a szerzőt, a címet, a formátumot és alkalmanként a becsértéket is feltüntették a leírók. Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzött Fejérváry-hagyatékban található kézirat azonban nem tűnik teljesnek.⁷ Legelöl a kéziratok (19 tétel), majd az

² PULSZKY I, 1884, 20–21.

³ PULSZKY I, 1884, 77. A műgyűjteményről bővebben: SZENTESI, SZILÁGYI 2005.

⁴ SOMORJAI 2010; SZENTESI 1992, 76–77.

⁵ SZILÁGYI 1997, 25.

⁶ HENSELMANN 1946, 7.

⁷ Fejérváry Gábor gyűjteményének katalógusa, 1847, OSzKK, Fol. Germ. 1273.

ősnyomtatványok és a bibliográfiai ritkaságok állnak (11 tétel), ezeket követi a régiség-művészet-diplomatika szak (208 tétel), végül a numizmatika (23 tétel), itt váratlanul megszakad az összeírás, így feltételezhető, hogy a könyvtárnak csak a töredékét tartalmazza.

A leírtak közül a legértékesebb a katalógusban az első helyen álló mexikói kézirat, amelynek értékét 4000 forintban határozták meg.⁸ A 23 fehér lakkal bevont bőrlapból álló, mindkét oldalon kézzel festett kódexet egy elegáns, mexikói figurákkal díszített mahagónidobozkában tárolták. A 400 cm hosszú, harmonikaszerűen összehajtogatott 260 napos rituális naptár egyike a kevés, 16. század előtről fennmaradt prekolumbián kéziratoknak. 1828-ban már biztosan megvolt Fejérváry Gábor gyűjteményében, aki a feljegyzések szerint ifjabb Viczay Mihálytól vásárolta meg. Három évvel később pedig már kölcsön is adta egy ír lordnak, Edward Kingsborough-nak. Ő mint a közép-amerikai kultúra szenedélyes szerelmese 1830-ban egy nagy kiadói vállalkozásba fogott: régi maja és azték kéziratokat tett közzé faksimile kiadásban.⁹ Agostino Aglio olasz festő másolta le neki az ismert kéziratokat. Az óriási összegeket felemészítő és befejezetlenül maradt sorozat azonban csődbe vitte a lordot, összesen hét kötet jelent meg életében és kettő a halála után. Fejérváry kódexe a harmadik kötetbe került be, a lord hálából a teljes kiadvánnyal megajándékozta a jótevőjét egy köszönőlevél kíséretében.¹⁰ A kódexet Pulszky örökölte meg, aki 1855-ben eladta Joseph Mayer ír gyűjtőnek, ettől kezdve Mayer-kódexnek vagy Fejérváry–Mayer-kódexnek nevezik a szakirodalomban. Mayer 1867-ben a liverpooli múzeumnak adományozta, amely ma is őrzi azt.¹¹

Ugyancsak különlegesség az 1834-ben közvetlenül Párizsból megrendelt, 23 kötetből álló *Description de l'Égypte* című sorozat,¹² amely Napóleon egyiptomi hadjáratának sajátos kulturális terméke és egyben az addigi világ legnagyobb

⁸ Uo. „Mexicanischer Codex auf Haut, welche mit einer Art weißen laque überzogen. Aus 23. Blättern zusammengelegt – in einen sehr eleganten Mahagoni kastel mit eingelekten Mexicanischen figuren – vollkommen conservirt.”

⁹ GYARMATI 2005, 243–248.

¹⁰ *Antiquities of Mexico: Comprising Fac-similes of Ancient Mexican Paintings and Hieroglyphics, preserved in the Royal Libraries of Paris, Berlin and Dresden; in the Imperial Library of Vienna...* The whole illustrated by many valuable unedited Manuscripts by Lord Kingsborough. The Drawings, on Stone, by A. Aglio. In seven Volumes. Vol. III. London, Robert Havell, 1831. Jelzete: MTA Könyvtár, Régész.F.172 (7 kötet); HORÁNYI 2017, 437.; Lord Kingsborough Fejérváry Gábornak, 1833. április 16. Jelzet: MTAKK Ms. 4751/3.

¹¹ GYARMATI 2005, 245.

¹² *Description de l'Égypte ou recueil des observations et des recherches qui ont été faites en Égypte pendant l'expédition de l'Armée Française publiée par les ordres de Sa Majesté l'empereur Napoléon le Grand*, Paris, 1809–1822. A beszerzésről Fejérváry Gábor Pulszky Ferencnek, Eperjes, 1834. május 6. és május 17. Jelzet: OSZKK Fond VIII/283.

nyomdai teljesítménye volt. Az 1809 és 1822 között megjelent könyvek az egyiptomi régiségeket, a mindennapi életet, a flórát és a faunát mutatták be szöveges és képes formában, kiegészülve egy óriási térképfólióval. A mintegy 3000 illusztrációt 400 rézmetsző készítette. Az első, birodalminak nevezett kiadás („édition impériale”) 1000 példánya jórészt az expedíció résztvevőinek jutott, s csak 150 került a szabadpiacra.¹³ Fejérvárynak ebből sikerült egyet szereznie, amely az 1847. évi katalógusban szerepel, utána azonban eltűnik a szemünk elől.¹⁴

A katalógusból viszont kiemelhető egy olyan nem mindennapi mű, amely ma is az Akadémiai Könyvtár tulajdona: a szinte művészi alkotásnak tekinthető kötet egykor Leopoldo Cicognara gróf – ismert műgyűjtő, az 1810-es években a velencei Accademia di Belle Arti elnöke – saját példánya volt, amelyben a gyűjteménye *niello* tárgyairól készített levonatok segítségével mutatta be a rézmetszés történetét. A kötet egyedüliségét az adja, hogy a metszeteket duplán közölték, a fekete-fehér színűek mellett egy kézzel színezett ezüstsorozat is látható.¹⁵ Fejérvárynak az inventáriumban tett megjegyzése szerint Cicognara özvegyétől szerezte a könyvet, az nem világos, hogy mikor, de feltehetőleg az 1844-es, unokaöccsével közös itáliai útjuk alkalmával.¹⁶

Pulszky avatott olvasója volt nagybátyja könyvtárának, erre vonatkozóan önéletírásának néhány sora tanúskodik: „régí görög érmekre nézve elég biztosnak éreztem magamat, hiszen Beckernek minden kitűnő utánzásait és azokat, melyek Syrából és Smyrnából a pénzgyűjteményeket elárasztották, mind belerajzoltam *Sestini Classes Generales* című alapmunkájába.”¹⁷ Domenico Sestini (1750–1832) régész és numizmatikus több ízben járt Magyarországon, és ifjabb Viczay Mihály megbízására elkészítette a hédervári éremgyűjtemény tudományos igényű leírását is.¹⁸ Fejérváry Gábor szintén levelezett vele, és könyvtárába több művét beszerezte. Említett numizmatikai munkája ma is megtalálható a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában Pulszky Ferenc beírásaival és táblázataival.¹⁹

¹³ GRINEVALD 2024.

¹⁴ *Fejérváry Gábor gyűjteményének katalógusa*, 1847, OSzKK Fol. Germ. 1273. „Description de l’Égypte ou Recueil observations et des recherches qui ont été faites en Égypte pendant l’expédition de l’armée française. Paris imprimerie Imperiale et Imprimerie royale 809.1818. 9. volumes Text. – 14. volumes planeches (840. pieces)”.

¹⁵ Leopoldo CICOGNARA, *Memorie Spettanti alla storia della Calcografia*, Prato, per I Frat. Giachetti, 1831. Jelzet: MTAK Régész.F.155. HORÁNYI 2017, 438–439.

¹⁶ *Fejérváry Gábor gyűjteményének katalógusa*, 1847, OSzKK, Fol. Germ. 1273. „Nota: Einziges exemplar des herausgebers mit doppelten Kupfern, nämlich die einen mit besonderer Kunst in Silber Druck – die andern bloß schwarz – ich erhielt ab von der Witwe Cicognaras.”

¹⁷ PULSZKY I, 1884, 176–177.

¹⁸ TÜSKÉS 2023, 52–54.

¹⁹ Domenico SESTINI, *Classes generales, seu moneta Vetus, Urbium, populorum et regum*, Florentiae, apud G. Piatti, 1821. Jelzet: MTAK Régész.Qu.953.

Az 1840-es években Pulszky politikusi és tudósi pályáját építette. A gazdag bécsi bankárlánnyal, Therese Walterrel 1845-ben kötött házassága lehetővé tette a szécsényi Forgách-kastély megvásárlását 1846-ban, amelynek során ígéretet tettek az ott maradó Forgách-könyvtár megőrzésére.²⁰ A művelt feleség, Therese is biztosan magával hozta Bécsből könyvei egy részét. Pulszky édesanyjának, Fejérváry Appolóniának a halálát követően 1848-ban Fejérváry Gábor Pestre tette át a lakóhelyét, hogy közelebb legyen szeretett Ferijéhez. Pulszky Ferenc azonban a szabadságharc közepette, 1848 végén elmenekült az országból, és Londonban telepedett le, ahová családja is hamarosan követte. Fejérváry Gábor 1851 novemberében hunyt el, a gyűjteményét és a könyvtárat is unokaöccsére hagyta. Pulszky, hogy családját el tudja tartani, a műtárgyak egy részét (az említett mexikói kódexet is) eladta, de a nagybácsi könyveitől nem vált meg. Közben a szécsényi kastélyban maradt könyvtárat – miután halálra és vagyoneklobzásra ítélték – a császári-királyi budai országos pénzügyigazgatóság 1858-ban elárverezte.²¹ Amikor az emigráció során 1861-ben Firenzébe költözött a család, Pulszky számára a boldogságot az jelentette, hogy a tágas termekben végre elérték a könyvei: *„a villa Petrovich Sulla Costa sokkal nagyobb volt, mint a mire nekünk szükségünk lehetett, csak egy részét laktuk, a barátok celláit nem nyitottuk fel soha, de jól esett ismét nagy termekben kiterjeszkedni, gyűjteményeimet s könyvtáramat kipakolhatni s felállíthatni.”*²²

A kiegyezést megelőző időszakban a Pulszky család a Magyarországra való visszaköltözést fontolgatta, azonban váratlan tragédiák árnyékolták be az életüket: 1866 szeptemberében Pesten járványban elhunyt a hazatérést szervező feleség, Therese Walter, valamint két gyermekük, Harriet és Gábor. Pulszky Ferenc ezt követően a Ferenc József uralkodóval történt személyes audiencia után engedélyt nyert a hazatérésre. Kezdetben Pesten, a Sütő utcában bérelt egy kis lakást.²³ Itt azonban nem fért el a könyvtára, ezért 1867 márciusában följánlotta könyvei egy részét a Magyar Tudományos Akadémia közösségének:

„midőn a száműzetésből visszakerültem, szerény lakást fogadtam, a hol nagy könyvtáram semmiképpen el nem fért: nem is állítottam föl könyveimet, elég egyéb dolgom volt, megkértem tehát az akadémia elnökségét, engedje meg, hogy a könyves ládák az akadémia raktárában tétessenek le, egyszersmind felszólítottam a könyvtárnokot, válassza ki könyveim közül mindazt, ami az akadémia könyvtárában hiányzik. Neki is egyéb dolga volt. Azon időben azonban Römer

²⁰ PRAZNOVSZKY 1977, 329.

²¹ *Budapesti Hírlap*, 213. sz. 1858. szeptember 18.

²² PULSZKY II, 1884, 428–429.

²³ VISKOLCZ 2025, 36–38.

Flóris dolgozott az akademiában és szívesen kiválasztotta és lajstromozta a könyveket, melyeket a könyvtárnak által adtam, többet mint ezerkétszáz kötetet, jelesen az újabb történelmi szakból, továbbá mindazt, ami külföldön, különösen Angolországban s Amerikában Magyarországról és Kossuthról az utolsó húsz évben megjelent, főleg pedig archaeológiai könyveimet, ezek közül Rossellini nagy munkáját Egyiptomról és Lord Kingsboroughét Mexikóról; ez utóbbi annak idejében négyezer forintba került. Ezekhez hozzájárult több könyvészeti ritkaság, incunabulák, köztük egy gyönyörű Justinus ezernégyszázhetvenből nagy papíron, melyen itt-ott még a papír eredeti széle megmaradt, mit a bibliophilek »temoins«-nak neveznek s nagyon becsülnek: a könyv Schaider Pál körmöczi polgár által igazítottatott ki a XV. században. Egy kitűnően szép miniatur-festésekkel díszített burgundi horárium is volt az ajándékozott könyvek közt s kézirat a XV. századból...»²⁴

A könyvek mellett egy elefántcsont tárgyakról készült fényképgyűjteményt is átadott a könyvtárnak.²⁵ Eötvös József báró, az Akadémia elnöke levélben fejezte ki köszönetét Pulszkyknak, Rómer Flóris az Archeológiai Értesítőben mutatta be az adományt.²⁶ A könyvek előlapjára beragasztottak egy cédulát „Pulszky Ferencz ajándéka 1867.” felirattal.

Az átvett kötetekről ugyan két összeírás is készült, de teljes áttekintéssel nem rendelkezünk.²⁷ Pulszky és egyéb akadémiai források szerint az ajándék 766 tételt, 1200 kötetet tett ki, s három nagy súlyponttal rendelkezett: az elsőt a régészet, a másodikat az 1848–1849-es szabadságharcra vonatkozó történelmi-politikai művek, a harmadikat a keleti kultúrák és azon belül is főként nyelvkönyvek képezték, kiegészülve néhány középkori kézirattal és hat ősnymtatvánnyal.²⁸ Utóbbiak között ott volt az MTA Könyvtára mai napig egyik legértékesebb incunabulum, Justinus *Epitomae* című művének második, római kiadása 1470 körülről, amely egyébként már az 1847-es eperjesi katalógusban is szerepelt.²⁹

²⁴ PULSZKY 1875, 339.

²⁵ PAPP 2020, 31.

²⁶ Eötvös József Pulszky Ferencnek, Pest, 1867. március. Jelzet: MTAKK RAL 61/1867; RÓMER 1868, 85.

²⁷ *Pulszky Ferenc részéről a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ajándékozott könyvek.* Jelzet: MTAKK, Könyvtári iratok, K 837/2. Ez megegyezik az OSZKK, Fond VIII/2026 jelzetű gépelt kéziratával.

²⁸ RÓMER 1868, 85.

²⁹ Marcus Junianus JUSTINUS, *Epitomae in Trogi Pompeii historias*, [Roma], Ulrich Han, [1470 k.]. Jelzet: MTAK Inc. 415. Fejérváry Gábor gyűjteményének katalógusa, 1847, OSZKK, Fol. Germ. 1273: „Justini historici politissimi epitomae in Trogi Pompei historias perinum incipit. Editio impressa Romae per Udalricum Gallum circa Ao. 1470. in fine pag. 138. legitur subscriptio sex versum: anser Tarpeji Custos etc. Nota: 120 fr. apud Lamegvais – 179. et 184. apud Lavelier. Das erste Blatt und Initialen, mit Gold und Farben gemahlen - am ende liest

A kötet értékét tovább emeli, hogy a körmöcbányai születésű Schaidler Pál 1494-ben kommentárokkal látta el.³⁰

Bár azt gondolhatnánk, hogy az ajándék Fejérváry–Pulszky-könyvtár megtalálta a végső és méltó helyét a Magyar Tudományos Akadémián, 1874-ben egy váratlan fordulat történt. Pulszky az alábbi levelet címezte a tudományos testületnek:

„Tekintetes Akadémia! 1867-ben volt szerencsém a tekintetes Akadémiának egyéb könyvekkel együtt archaeologiai könyvgyűjteményemet oda ajándékozni, azt találtam azonban hét év lefolyása alatt, hogy ezen régészeti könyvtár itt alig használtatik. Ellenben a Magyar Nemzeti Múzeum régiségosztályának szakkönyvtára folyvást gyarapodik és használtatik; minek folytán bátor vagyok a Tekintetes Akadémiát felkérni: méltóztassék ezen könyveket, vagy talán az egész archaeologiai könyvtárát a Magy[ar] Nem[zeti] Múzeumnál letéteményezni, hol ez sokkal gyakrabban használtatik s rendeltetésének jobban felel meg, mint a Tekintetes Akadémia könyvtárában.”³¹

Miután Pulszky az Akadémia egyik legtekintélyesebb tagja volt, ha lett volna is ellenvetés, nyilvánosan nem hangzott el, így a 175 régészeti tárgyú kötet átvándorolt a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába, igaz, csak letétként.³²

Nem tudni, hogy a múzeumban többen olvasták-e Pulszky könyveit, de látszólag mindenki belenyugodott a helyzetbe. Ám majdnem két évtizeddel Pulszky Ferenc halála után, Szily Kálmán nyelvész, 1905-től az Akadémia főkönyvtárnoka – feltehetőleg Pulszky Ferenc születésének 100. évfordulója alkalmából – javaslatot tett a II. osztálynak, hogy szerezzék vissza a könyveket:

„tekintve már most, hogy az azóta lefolyt évek alatt az archaeologia művelése hazánkban – hála magának Pulszky Ferencznek, Römer Flórisnak, Hampel Józsefnek is utódaiknak – örvendetes fejlődésnek indult s hogy már nemcsak a Nemzeti Múzeumban, hanem kívül is számosan foglalkoznak mind Budapesten mind a vidéken archaeológiával és gyakran keresnek az Akadémia könyvtárában idevágó munkákat, minthogy itt nyilvános könyvtár lévén, sokkal könnyebben juthatnak hozzájuk, mint a M. N. Múzeum régiségtárának specialis rendelkezésű könyvtárában: a főkönyvtárnok kéri az Igazgató-Tanácsot, szíves-

man: Emendatus est hic liber per me Paulum Schaidler Cremnitianum; anno Salvatoris 1474. Mense Junio ex Libro Baptistae Guarini Annotationesque ego hoc colore annotavi purpureo”.

³⁰ VÉBER 2006.

³¹ Pulszky Ferenc a Magyar Tudományos Akadémiának, Budapest, 1874. december 22. Jelzet: MTAKK, RAL 1408/1874.

³² *Jegyzék azon régészeti munkákról, melyeket Pulszky Ferencz a MTA Könyvtárának adományozott, és a melyik a M. Nemzeti Múzeum Igazgatóságának kérelmére, az Akadémia összes ülésének megegyezésével, a Múzeum régészeti osztályának szakkönyvtárában letéteményképpen áthelyeztetett.* Jelzet: MTAKK, RAL 1093/1866.

*kedjék intézkedni, hogy az 1876-ban a M. N. Múzeumnak letétképpen átadott és az Akadémia bélyegzőjével ellátott archaeologiai munkák, melyeknek jegyzéke megvan, az Akadémia könyvtárának elismervény mellett visszaadassanak. Magától értetődik, hogy az Akadémia könyvtára mindenkor szívesen ki fogja kölcsönözni a M. N. Múzeum tisztviselőinek, mint eddig is, úgy ezentúl is az általuk használni kívánt könyveket.*³³

Miután az osztály egyhangúlag megszavazta az indítványt, 1914-ben az Akadémia főtitkára hivatalosan is visszakérte a Magyar Nemzeti Múzeumtól a több mint száz kötetet.³⁴ Bár a visszavételről hivatalos iratot nem találtam, a szúrópróbaszerű ellenőrzés alapján úgy tűnik, hogy a kis régészeti gyűjtemény ismét az Akadémiai Könyvtárba került, és azóta is ezt az intézményt gazdagítja.

*

Az 1867 utáni időszakban Pulszky Ferenc azon progresszív-liberális körhöz tartozott, amely a magyar kulturális intézmények fejlesztésében látta a magyarság fejlődésének és a modernizálódásnak az egyik kulcsát. Ennek érdekében maga is áldozatokat hozott, amikor például tárgyakat és könyveket ajándékozott a Magyar Tudományos Akadémiának, a Magyar Nemzeti Múzeumnak, vidéki könyvtáraknak, illetve múzeumoknak, és ezzel a magyar közgyűjteményeket gyarapította.³⁵

A Magyar Tudományos Akadémiának 1867-ben tett adományában Pulszky Ferenc nagybátyja, Fejérváry Gábor örökségét ötvözte egybe és egészítette ki saját gyűjtésű könyveivel, így az ajándék egyértelműen Fejérváry–Pulszky-könyvtárnak nevezhető. A műtárgyakhoz és műgyűjtéshez kapcsolódó *szakmai-intellektuális* érdeklődés és a gyűjteményhez való szoros kötődés egyaránt jellemezte mindkettőjüket, emellett a közös könyvtáraknak és később Pulszkyknak is voltak olyan kéziratok, metszetalbumok, könyvritkaságok, amelyek a *bibliofil könyvgyűjtő* felé mutattak. Fejérváry magyarországi viszonylatban lenyűgöző és értékes gyűjtői szakkönyvtárat hozott létre, amelyet Pulszky az

³³ Az MTA könyvtárából való s jelenleg a MNM régiségtárában lévő Pulszky-féle könyvek jegyzéke. MTAK, RLN 632/1914; Szily Kálmán előterjesztése: *A M. Tud. Akadémia jegyzőkönyvei*, 1914, 144–145.

³⁴ *A M. Tud. Akadémia jegyzőkönyvei*, 1914, 147.

³⁵ Például 1875-ben a Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárának tett egy majdnem ezer tételből álló adományt: *Méltóságos Pulszky Ferencz muz. Igazgató Ur által a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának 1875. évi márczius hó 22-én ajándékozott nyomtatványok betűszerinti jegyzéke*. Jelzet: OSzKK Fol. Hung. 1887/17.

1851. évi öröklést követően 15 éven keresztül megőrzött, illetve tovább gyarapított. Az ajándékkönyvtár az 1867–1914 között keletkezett jegyzékek alapján nagyrészt rekonstruálható lenne, a kötetek provenienciája, a bejegyzések feldolgozása, az olvasmányműveltség felmérése pedig fontos adalékokkal egészíthetné ki a két kitűnő gyűjtő eddig ismert személyiségképét.

Hivatkozott irodalom

MTAK = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

OSZKK = Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára

Budapesti Hírlap, 1858

GRINEDVALD 2024 – GRINEVALD, Paul-Marie, *Un monument éditorial, La description de l'Égypte = Napoleonica, La Revue*, 48(2024), 1, 87–113.

GYARMATI 2005 – GYARMATI János, *A gyűjtemény két amerikai tárgya = Antiquitas Hungarica, Tanulmányok a Fejérváry-Pulszky gyűjtemény történetéről*, szerk. Szentesi Edit, Szilágyi János György, Bp., Collegium Budapest, 2005, 241–249.

HENSELMANN 1946 – HENSELMANN [Henszlmann Imre], *Fejérváry Gábor eperjesi museumának ismertetése = Magyarföld és népei eredeti képekben, Föld- és népismeik, statisztikai és történeti folyóirat*, szerk. Fényes Elek, Luczenbacher János, Vahot Imre, Pest, Beimel József, 1846, III, 7–12.

HORÁNYI 2017 – HORÁNYI Károly, *Calliotheca, Kincsek a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárából*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, 2017.

A M. Tud. Akadémia jegyzőkönyvei, 1914 = *Akadémiai Értesítő*, 25(1914), 3, 142–148.

PAPP 2020 – PAPP Júlia, „Pulszky Ferenc ajándoka”, *Rézmetszet, gipsz, fénykép – fejezetek a műtárgymásolás történetéből, Kiállításvezető*, Bp., Evangélikus Országos Múzeum, 2020.

PRAZNOVSZKY 1977 – PRAZNOVSZKY Mihály, *Pulszky Ferenc, a szécsényi földesúr = Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve*, 23(1977), 325–343.

PULSZKY 1883 – PULSZKY Ferenc, *Visszaemlékezések = Budapesti Szemle*, 33(1883), 337–348.

PULSZKY I–II, 1884 – PULSZKY Ferenc, *Életem és korom*, I–II. kötet, Bp., 1884.

RÓMER 1868 – RÓMER Flóris, *Archaeologiai mozgalmak = Archeológiai Közlemények*, 7(1868), 1, 83–86.

- SOMORJAI 2010 – SOMORJAI Szabolcs, *Egy szakkönyvtár születése a 19. században, Fejérváry Gábor könyvtára = Kút*, 9(2010), 2, 261–277.
- SZENTESI 1992 – SZENTESI Edit, *Bekezdések a magyarországi műemlékvédelem előtörténetéből III. Egy másik nagybácsi könyvtára = Műemlékvédelmi Szemle*, 2(1992), 2, 72–81.
- SZENTESI, SZILÁGYI 2005 – SZENTESI Edit, SZILÁGYI János György, *A Fejérváry-Pulszky gyűjtemény vizuális forrásai = Antiquitas Hungarica, Tanulmányok a Fejérváry-Pulszky gyűjtemény és a Liber Antiquitas történetéről*, szerk. Szentesi Edit, Szilágyi János György, Bp., Collegium Budapest, 2005, 11–46.
- SZILÁGYI 1997 – SZILÁGYI János György, „*Ismerem helyemet*”, (A másik Pulszky-életrajz) = *Pulszky Ferenc emlékére (1814–1897), Kiállítási katalógus Magyar Tudományos Akadémia, Művészeti Gyűjtemény*, szerk. Marosi Ernő, Laczkó Ibolya, Szabó Júlia, Tóthné Mészáros Livia, Bp., HENSELMANN 1946, 1997, 24–36.
- TÜSKÉS 2023 – TÜSKÉS Gábor, *A Viczay-gyűjtemény történetéhez és rekonstrukciójához = Enyészetnek örvényéből ki ragadtam, Jankovich Miklós és kora*, szerk. Csörsz Rumen István, Bp., Reciti, 2023, 31–65.
- VÉBER 2006 – VÉBER János, *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára egyik Justinus-ösnyomtatványának bejegyzései = Magyar Könyvszemle*, 122(2006), 1–15.
- VISKOLCZ 2025 – VISKOLCZ Noémi, *A Pulszky család = A Pulszky család levelezése 1867–1911*, kiad. Amriskó-Pálóczi Ágnes, Viskolcz Noémi, Bp., Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ, Országos Széchényi Könyvtár, 2025, 31–59.